

Ord. Prof. Dr. A. Burhaneddin Toker: Türk Cerrahisine Katkıları

Ertuğrul Göksoy**

Özet:

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı Başkanlarından Ord. Prof. Dr. Ahmet Burhaneddin Toker, Cerrahpaşa Hastanesine, Üniversite Cerrahi Kliniği olmadan önce ve sonrasında 30 yıl süreyle olağanüstü gayretle hizmet etmiş, sadece Cerrahpaşa Cerrahi Kliniğinin değil, Türk Cerrahisinin' de ilerlemesini ve çağdaş yapılmasını sağlamış bir şahsiyettir.

1928'de Türkiye'de ilk kez distal mide rezeksiyonunu, 1950'de total gastrektomi gerçekleştirmiş, travmatolojinin öncüsü olmuş, ilk kez Türk Cerrahi Mecmuası'nı yayımlamış, Türk Cerrahi Cemiyeti'nin kuruluşunda yer almıştır. 1928'de ilk kez ihtisas belgesi sınavla ona verilmiştir.

Ord. Prof. Dr. Toker 1890 yılında Van'da doğmuş, İstanbul Tıbbiyesi'ni 1910 senesinde bitirmiştir. 1913'de cerrahi ihtisası yapmak üzere Almanya'ya gitmiş, önce Berlin'de, sonra Hamburg'ta altı sene süreyle kadrolu asistan sıfatıyla çalışmıştır.

1921'de yurda döndükten sonra Cerrahpaşa Hastanesi operatörü ve Cerrahi servis şefi olan Burhaneddin Toker, Cerrahpaşa Hastanesini ülkenin meşhur ve modern bir kliniği haline getirdi. Travmatoloji, kalp-akciğer cerrahisi, nöroşirurji ve anestezi dallarının oluşmasını sağlamıştır.

1 Ağustos 1933'de "1933 Üniversite Reformu" ile Tıp Fakültesi I. Cerrahi Kliniği direktörlüğüne uluslararası ünlü Alman cerrahi Ord. Prof. Dr. Rudolf Nissen tayin edildi ve klinik Cerrahpaşa Hastanesi Cerrahi servisine yerleşti. Operatör Dr. Burhaneddin Toker kendi kliniğinde önce Doçent olarak Nissen'in yanına tayin edildi; beş ay sonra da Profesör oldu. Nissen'in hastalanması üzerine tedavi için Amerika'ya gitmesiyle 1939'da vekâleten, 1940 sonlarında Nissen'in ayrılmasıyla da 1941'den itibaren Tıp Fakültesi I. Cerrahi Kliniği direktörü oldu. 1943'de Ordinaryüs Profesör olan Toker 20 Ağustos 1951'de vefat etti.

Anahtar Kelimeler:

A. Burhaneddin Toker, Cerrahi Tarihi, Türk Cerrahisi

İstanbul Üniversitesi
Cerrahpaşa Tıp Fakültesi
Genel Cerrahi Anabilim Dalı
Başkanlarından Ord. Prof. Dr.
Ahmet Burhaneddin Toker,
Cerrahpaşa Hastanesine
Üniversite Cerrahi Kliniği
olmadan önce ve sonrasında
30 yıl süreyle olağanüstü
gayretle hizmet etmiş, sadece
Cerrahpaşa Cerrahi Kliniğinin
değil, Türk Cerrahisinin de
ilerlemesini ve çağdaş yapılmasını
sağlamış bir şahsiyettir.

Ölümünden sonra,
1943'de hizmete giren
Cerrahpaşa Cerrahi Kliniğine
ait anıye "Burhaneddin Toker
Anfisi" adı verilmiş, büstü anfinin karşısındaki bahçeye konulmuştur.

Ord. Prof. Dr. Ahmet Burhaneddin Toker
(1890-1951)

1928'de Türkiye'de ilk kez distal mide rezeksiyonunu, 1950'de total gastrektomi gerçekleştirmiş, travmatolojinin öncüsü olmuş, ilk kez Türk Cerrahi Mecmuası'nı yayımlamış, Türk Cerrahi Cemiyeti'nin kuruluşunda yer almış Ord. Prof. Dr. A. Burhaneddin Toker'e Türk Cerrahisi ve Cerrahpaşa Cerrahi Kliniği daima minnettar kalacaktır.

Hayat Hikâyesi

Ord. Prof. Dr. Ahmet Burhaneddin Toker 1890 yılında Van'da doğdu. Babası Posta ve Telgraf memurlarından Mehmed Tahsin Bey'dir. İlk ve orta öğrenimini muhtelif illerde ve Irak'ta yaptıktan sonra Şam Tıbbiyesi'ne girmiş, üçüncü sınıfta iken İstanbul Tıbbiyesi'ne geçmiş ve 1910 senesinde mezun olmuştur. Bir süre Tıp Fakültesi Dahiliye Kliniğinde, bilahare iki sene Kadırga'daki Doğumevinde asistanlık yaptı. Tatil zamanlarında geçici kolera mücadele hekimi sıfatıyla bir çok illeri dolaştı; altı ay kadar da sıhhi bir heyet ile Mekke'de vazife gördükten sonra Mısır'a gitti. Balkan Harbinde Mısır Hilâliahmer (Kızılay) Heyeti ile Çatalca'da ve Edirne'de hizmet etti. 1913'de cerrahi ihtisası yapmak üzere

* Bu yazı "E. Göksoy: Ord. Prof. Dr. A. Burhaneddin Toker - Ölümünün 50. Yılında Yasamı ve Esertleri -. Yeni Tıp Tarihi Araştırmaları 7: 387-431, 2001" başlıklı yazıdan kısaltılarak hazırlanmıştır.

** İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Genel Cerrahi Anabilim Dalı, İSTANBUL

Prof. Dr. Ertuğrul GÖKSOY

İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa Tıp Fakültesi

Genel Cerrahi Anabilim Dalı / İSTANBUL

Tel.: (0212) 414 33 29, Faks: (0212) 414 33 70

e-posta: goksoy@istanbul.edu.tr

Almanya'ya giden Burhaneddin Toker, önce Berlin'de, sonra Hamburg'ta altı sene süreyle kadrolu asistan sıfatıyla çalıştı. Hamburg Üniversitesi Eppendorf Hastanesi'nde gayret ve kabiliyeti takdir edilerek kendisinin idaresine servis verildi. Cerrahi ve Röntgen Kliniklerinden ihtisas sertifikaları aldı.

1921'de yurda döndükten sonra Cerrahpaşa Hastanesi operatörlüğüne tayin edildi. Bu hastanenin Cerrahi Servisini mükemmel bir hale getirdiği gibi, oldukça muntazam bir röntgen laboratuvarının yapımını da başardı. Cerrahi servisinin de şefi olan Burhaneddin Toker, Cerrahpaşa Hastanesini ülkenin meşhur ve modern bir kliniği haline getirdi.

1 Ağustos 1933'de "1933 Üniversite Reformu" ile Tıp Fakültesi I. Cerrahi Kliniği direktörlüğüne uluslararası ünlü Alman cerrahi Ord. Prof. Dr. Rudolf Nissen tayin edildi ve klinik Cerrahpaşa Hastanesi Cerrahi servisine yerleşti. Operatör Dr. Burhaneddin Toker kendi kliniğinde önce Doçent olarak Nissen'in yanına tayin edildi; beş ay sonra da Profesör oldu. Nissen'in hastalanması üzerine tedavi için Amerika'ya gitmesiyle 1939'da vekâleten, 1940 sonlarında Nissen'in ayrılmasıyla da 1941'den itibaren Tıp Fakültesi I. Cerrahi Kliniği direktörü oldu. 1943'de Ordinaryüs Profesör oldu. Toker, Nissen tarafından planlanan, 1939'da yapımına başlanan cerrahi binasının 3 Temmuz 1943'de açılmasını, kliniğin yeni binada üstün gayretiyle çağdaş yapılanmasını, travmatoloji, kalp-akciğer cerrahisi, nöroşirurji ve anestezi dallarının oluşmasını sağlamıştır.

1937'de uzun bir bekarlık döneminden sonra evlenen Burhaneddin Toker, Almanya ve Avusturya'da balayı seyahatine çıktı. Dr. Manizade'yi Viyana'da bulup Nissen'in isteği üzerine İstanbul'a davet etti. 1938'de oğlu Biltin Toker doğdu.

Birbuçuk ay için gemiyle çıktığı Avrupa gezisinden dönerken 20 Ağustos 1951'de İtalyan Barletta vapurunda Pire'den ayrıldıktan sonra ikinci kez geçirdiği kalp infarktüsünden vefat etti. 23 Ağustos 1951 perşembe günü Asri Mezarlığa defnedildi .

Türk Cerrahisine Katkıları

Cerrahpaşa Hastanesinde geçirdiği 30 yıl zarfında Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker gerek Cerrahpaşa Cerrahi Kliniğine, gerek Türk Cerrahisine çok sayıda katkıda bulunmuş, günümüzdeki birçok uygulamanın öncüsü olmuştur.

Burhaneddin Toker, 7 sene Almanya'nın değişik cerrahi kliniklerinde, bunun 6 yılı da Hamburg Üniversitesi Eppendorf Cerrahi Kliniğinde ünlü Alman cerrahları ile çalışıp yurda dönmüş, 1921'den itibaren Cerrahpaşa'da operatör olarak çalışmıştır. Ord. Prof. Dr. Rudolf Nissen ile Toker'in yanında başasistan olarak çalışmış, Ortopedi ve Travmatoloji Kliniğinin kurucusu Prof. Dr. Derviş Manizade o günleri şöyle anlatmaktadır :

"Ben bugün o günkü Cerrahi Kliniğinde, yer, alet, imkân ve personel yetersizliklerine rağmen, yapılanları ve başarıları düşündükçe, o günün hoca ve asistanlarının manevi gücünü hayranlıkla hatırlıyorum ve saygı duyuyorum. Bina eski ve uygunsuz, malzeme ve personel eksik arşiv yetersizdi. Fakat buna rağmen itiraf etmeliyim ki, 1937' de ben Cerrahpaşa'ya geldiğim zaman burada mükemmel uygulanan bir cerrahi ekolü bulmuştum. Bu ekolün oluşumu merhum Burhaneddin Toker ile başlamış, Nissen ile doruğuna ermişti.

Zira 1927'de küçük bir Belediye Hastanesi olan Cerrahpaşa'nın cerrahi servisinin başına getirilen Burhaneddin Toker, 7 sene Almanya'da Hamburg, Münih ve Heidelberg'de

Konjetzny, Küttner ve Kirschner gibi ünlü Alman cerrahlarının yanında çalışmış bilgili, çalışkan, genç bir cerrah idi. Bu genç cerrah, bugünkü dekanlığın üstündeki 3-4 metrekairelik küçük bir odada yatar kalkar, orada kitapları ile haşır-neşir olurdu. O Kliniğe vaka getiren polislere her zaman şeker ve sigara ikram eder, her urjan vaka ile bizzat meşgul olurdu. Böylece kısa zamanda "Cerrahpaşa Cerrahi Servisi" Burhaneddin Toker sayesinde daha o zamandan (Üniversite buraya gelmeden önceden) ün salmaya başlamıştı.

Burhaneddin Toker bütün kötü şartlara ve imkânsızlıklara rağmen Türkiye' de ilk mide rezeksiyonunu Cerrahpaşa'da yapmış, o zamandan beri Belediye'ye aldırıldığı ve hâlâ Klinikte mevcut olan Siemens röntgen cihazı ile, radioskopi altında kırık repozisyonu yaparak konservatif modern kırık tedavisini burada uygulamaya başlamıştır. Böylece, Cerrahpaşa cerrahisine Burhaneddin Toker yolu ile getirilen Alman ekolüne, Üniversitenin buraya nakli sonunda Cerrahpaşa'ya gelen Prof. Nissen tarafından getirilen Berlin ekolü ve o sırada doçent olarak Haseki'den gelen Fahri Arel ile de İsviçre cerrahi ekolü eklendi. "

1928'de Türkiye'de ilk distal mide rezeksiyonunu yaptıktan sonra bazı olgularda gelişen postoperatif komplikasyonlar ve ölümler nedeniyle aleyhinde şikayetler olması üzerine Sağlık Bakanlığı tarafından Operatör Cemil Topuzlu Paşa, Operatör Mim Kemal Öke, Dr. Tevfik Rüştü Aras'tan oluşmuş bir jüri önünde mide rezeksiyonu yapmış, jüri tarafından olumlu rapor verilmesi üzerine çalışmalarına devam etmiş. Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan, 1928'de Sağlık Bakanlığının uzmanlık için sınav şartı koyduğunu, Toker'in yurt dışından ihtisas belgesi alması nedeniyle bu seromoninin de bu kapsamda geliştiğini, ilk kez Türkiye'de ihtisas sınav

Üniversite olmadan önce 1932'de Dünya ve Türkiye Güzeli Keriman Halis'in Cerrahpaşa Cerrahi Kliniği'ni ziyaretinde Toker ve çalışma arkadaşları.

belgesinin onun aldığını belirtmektedir. 1950'lerde ilk kez total gastrektomi yine onun tarafından gerçekleştirilmiştir (B. Gorbon: Mide habis urlarının tedavisinde total gastrektomi. İstanbul Klinik Dersleri, 35-41,1951).

1941 yılında direktör olduktan sonra da aynı hız ve şevkle çalışmış, özellikle Nissen'in planlarını yaptığı ve istediği yeni binaya 1943'de taşınmayla birlikte birçok yenilikler ve atılımlar yapmıştır. Bunlardan bazıları, travmatolojiye ağırlık vermesi, nöroşirurji, anestezi, kalp-akciğer cerrahisi gibi uzmanlık dalları için gençleri teşvik etmesidir. Cerrahpaşa Nöroşirurji Kliniğinin kurucularından Nissen'in de asistanı olan Prof. Dr. Feyyaz Berkay anılarında şöyle yazmaktadır:

"Prof. Nissen'ı, 1. Cerrahi Kürsüsünde hatırasını her zaman en içten saygı,sevgi ve şükranlarla andığım,temiz yürekli, iyi insan büyük cerrah rahmetli Ord. Prof. B. Toker izledi. Nissen'ın bıraktıklarını aynı şevk ve heyecanla aynen sürdürdü. Nissen, şimdiki Cerrahpaşa Cerrahi Kürsüsü binasını, planlarını kendi vererek yaptırmıştı. Fakat Burhan Hoca zamanında oraya yerleşmemiz mümkün oldu ve Burhan

Hoca, üstün yurtseverlik duyguları ile cerrahinin her alanında yetenekli gençlerin speşyalize olmasını ön gördü. Bu önerisidir ki benim cerrahi doçenti iken, sinir cerrahisi yapmak üzere Amerika'ya gitmemi sağladı. Cerrahinin diğer dallarının gelişme ve kurulmasına olanak verdi."

Feyyaz Berkay, eski hocası Nissen'in da yardımıyla A.B.D.'de nöroşirurji ihtisası yapmıştır. 1940'lı yıllarda Cerrahpaşa'daki durumu Nissen asistanı Dr. Ata Topaloğlu'na Amerika'dan yazdığı bir mektupta şöyle belirtmektedir: Cerrahpaşa'daki faaliyetlerden nöroşirurjinin yeterli olmadığını, kalp ve toraks cerrahisinin A.B.D. ile aynı olduğunu, fakat gastrointestinal cerrahide Cerrahpaşa'nın A.B.D.'den de ileri bulunduğunu zikretmektedir .

1940'ların sonunda anestezinin ayrı bir uzmanlık dalı olması için yanında cerrahi doçenti olan, daha sonra Anesteziyoloji ve Reanimasyon Kliniğinin kurucusu Prof. Dr. Sadi Sun'u görevlendirmiştir .

Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker'in en önemli faaliyetlerinden biri de kırık-çıkık konusudur. Radyoloji ihtisası da yapmasının avantajıyla kapalı ve açık kırık-çıkık tedavisinde ülkemizde önemli ham-

leler yapmıştır. Cerrahpaşa Ortopedi ve Travmatoloji Kliniğinin Kurucusu Prof. Dr. Derviş Manizade'nin travmatolojiyle ilgili olan kitabının Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker tarafından 1948'de yazılan takdim yazısında, ülkemizdeki kırık-çıkıkçılarla olan mücadelelerini, sakat kalanların durumunu, bu konudaki modern gelişmeleri ve tedavi şekillerini çok güzel özetlemektedir. Toker Hoca Cerrahpaşa Hastanesindeki çabalarını da bu yazıda vurgulamaktadır:

"Bundan 27 yıl önce Cerrahpaşa Hastanesi Cerrahi Servisinde şef ödevini üzerime alırken kırık tedavisine lâyük önemin verilmesi lüzumunu duymuştum. Esasen Avrupa'da 1913'ten 1921 yılına kadar yanlarında çalıştığım büyük hocalarımın bu konu ile ne kadar yakından uğraştıklarını görmüştüm. Hususile oradaki kliniklere giren sigortalı ameleleri, birinci ciban harbinde kol ve bacakları kırılan askerleri tedavi ederken kırık konusunun önemini takdir etmemek mümkün değildi. Memlekete döndükten sonra yeni çalışma sabamda mevcut olan bütün zorluklara ve her türlü cerrahi tedavi vasıtalarının yetersizliğine, daha doğrusu yokluğuna rağmen, bu alanda me-

yus olmamamın gerekli olduğunu takdir etmiş bulunuyordum. Babus birbirini takip eden kazalar ve diğer suretle vaki olan yaralanmalardan ileri gelen kırıkların muhtelif şekilleri, yeni baştan tesis etmekte olduğumuz cerrahi servimize akın etmeye başlamıştı.

Diğer taraftan kırıkçı Şebbazların, Bulgar çarşılı Fatma'ların ve Davut-paşalı İsmail ağaların ellerine düşüp de onların cebaletine kurban olan birçok zavallı vatan-daşların bize başvurduklarını görüyordum. Bina-enaleyb durulacak zaman değildi. Yeni esaslara göre kırık tedavisine bir veçhe vermeye ihtiyacı vardı. Bunun için anatomik ve fizyolojik esaslara dayanarak yapılacak bir kırık tedavisinde rol oynayan bütün mekanik ve fonksiyonel problemlerin çözülmesine yarayan muhtelif cibaz ve aletlere olan lüzum âşikârdı.

Her çareye başvurularak, o sırada mevcut olan ve yeniden yeniye ortaya konulan ekstansiyon tertibatı, Braun atelleri, daha sonra portatif röntgen cibazı, kemik dikiş vasıtaları gibi kırık tedavisi için lüzumlu aletler temin olundu. Bu yeni vasıtalarla elde ettiğimiz bazı netice ve başarıları o sırada çıkar-dığımız "Türk Cerrahi Mecmuası" ile belirtmeye çalıştık."

Türk Cerrahisine yaptığı katkılardan bazıları ülkedeki ilk uygulamalardır: mide rezeksiyonu, ilk total gastrektomi, kollum femoris kırıklarında Smith-Petersen çivisi Küntscher çivilemesi. Çene ankilozunda alt çene eklemine girmek için kendisinin tanımladığı bir ensizyon, kan transfüzyonunun sistematik düzenlenmesi gibi yenilikler de olmuştur.

Dostlarının Dübünceleri

Gerçekten tüm zor şartlara rağmen, Osmanlı geleneğinden gelen dönemin bir şefi için yanında çalışanlara karşı müşfik bir insan olduğu

tüm kaynaklarda vurgulanmaktadır. 1920'lerin sonunda, en eski asistanlarından İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi Cerrahi Kliniği Başkanlarından Prof. Dr. Şinasi Hakkı Erel şunları belirtmektedir:

"İlk cerrahi asistanlığımı Cerrahpaşa'da yaptığımı ve ilk cerrahi acılarımı da orada merhum Prof. Burhaneddin Toker'le tattığımı hatırlarım. Haricen eski cerrahi hocaları an'anesine uyan sert ve calı teessürden uzak endamiyle bizi akşamları ve bazen gece yarılıarı uyandırır ve beraberinde koşulları gezmeğe çıkartırdı. İçimizden bilirdik: o gece bir enfekte ölecek... Güya bizim genç mevcudiyetimizle kendi dinç vitalitesini mezc ederek ölüm kabusunu korkutmak ister gibi döner dolaşır; hâleti nezideki zavallıya yan gözle bakar ve birden bizi koşa koşa kütüphaneye getirirdi. Bana haydi oku, der ve patolojinin muğlak bir bahsini ele alırdık. Ölecek olanın fenni ayinini yapar gibi hepimizin gözleri uykudan kapanıncaya kadar okurdum..."

Evet muvaffakiyetle bir mide resection'u yapmak ve birkaç gün sonra zatürriyeden hastasını kaybetmek kolayca sineye çekilen acılardan değildi. Bunun yanında sırt erizipel-leri, gangren gazöz vakaları, yüz trombofilebitleri, tromatik menenjitler, post appendiculaire sepsitokopyemiler, açık enfekte yaralar, osteomyelitler, enpyeme'lerin acı tecrübeleri retrospectif olarak hatıramdan geçtikte içim eseflerle kabarıyor. Malûm olduğu üzere insan daima kaybettiği bedbaht vakaları unutamaz ve en büyük insani ve ilmi dersi de esasen bu vakalardan alır."

Ölümünden sonra Cerrahpaşa I. Cerrahi Kliniği başkanlığına dönemin İstanbul Üniversitesi Rektörü ve Çapa'da II. Cerrahi Kliniği öğretim üyesi olan Ord. Prof. Dr. Kâzım İsmail Gürkan'ın gelmesi üzerine Klinik

ikiye bölünmüş, aynı binada III. Cerrahi Kliniği kurularak, Direktörlüğüne de Ord. Prof. Dr. Fahri Arel tayin edilmişti. 1933'den itibaren Nissen'in yanında birlikte çalışan Fahri Arel ise yazısında Burhaneddin Toker'in meziyetlerini, ülkeye ve kliniğe yaptığı katkıları övmektedir:

"O, cerrahide cidden büyük bir varlık idi; yalnız Türkiye'de değil garp memleketlerinde de gerek neşriyatı gerekse kongrelerdeki kıymetli ve yol gösterici tebliğleriyle tanınmış, sevilmiş ve takdir edilmiş bir şahsiyetti.

Hudutsuz denebilecek kadar geniş ilmi bilgiye ve uzun yıllar zarfında çetin ameliyatlardan edindiği tecrübenin sevk ve idare ettiği emin bir ele malikti. Ameliyatlar esnasında tahaddüs eden müşkil durumlarda soğukkanlılığı daima muhafaza eder ve vaka için en uygun olan hareket tarzını bir an içinde tasarlardı. O, güç vakaların düğümünü çözmek için tertib edilen konsültasyonlara daima çağırılan bir cerrahı. Meslektaşları onun vakaları ihata kabiliyetinden muhakeme ve çetin meseleleri basite irca kabiliyetinden her zaman istifade ederlerdi. İlmi ve pratik kudretinin yanında yüksek seciyesi, dürüst karakteri ve mahviyetkâr tavırlarıyla herkesin sevgi ve saygısını celbetmişti.

Ölümüne kadar bu hastaneden ayrılmayan Toker, Cerrahpaşa'da modern cerrahiye bütün tesisatıyla kurmağa muvaffak olmuş ve hastanenin ismile beraber kendi ismini de Türkiye'nin her köşesine tanıtmıştır. Memleketimizde ilk defa olarak kan naklini sistemli bir surette tatbik eden ve bu mevzuda geniş propaganda neşriyatı yapan odur. Gene memleketimizde ilk olarak mide rezeksiyonu yapan odur.

Almanca ve Fransızca'ya vukufu hasebile yabancı neşriyatı yakından takib ederdi. Muhtelif cerrahi mevzular hakkında yüzü mütecaviz orijinal travay neşretmiştir. Bunlardan bir

çoğu yabancı mecmualarda yayınlanmıştır. Avrupa'ya nisbeten memleketimizde emboli ve tromboza daha az rastlanmanın sebebini ilmi bir surette izah etmiş ve bu izah tarzı Avrupa ilim adamlarının alâkasını uyandırmıştır.

Memleketimizde ilk olarak bir cerrahi mecmuasını o çıkarmıştır. Garb cerrahi cemiyetlerinin bir çoğunun azası bulunmaktaydı. Ecnebi kongrelerde Türk cerrahisinin kudret ve kıymetini yetki ve salahiyetle ispat eder ve yabancı meslektaşlarıyla fenni münakaşalarda bulunurdu. Cerrahinin ona saklı kalmış bir tarafı yoktu."

Çalışma Arkadaşları ve Yetiştirdikleri

Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker'in gerek Cerrahpaşa Hastanesinde operatör ve şef, gerek Tıp Fakültesi Birinci Cerrahi Kliniğinde çalıştığı 30 yıl içinde yanında bir çok kıymetli asistanlar yetiştiler ve memleketin bir çok hastanelerine operatör olarak tayin edildiler. Yanında yetişenlerin içinde Profesör ünvanını kazanan çok kıymetli şahsiyetler oldu.

Ord. Prof. Dr. Rudolf Nissen ile birlikte Ord. Prof. Dr. Fahri Arel, Doç. Dr. Hazım Bumin öğretim üyesi arkadaşlarıdır. Prof. Dr. Şinasi Hakkı Erel (1933'den önce asistanı), 1937'den itibaren Prof. Dr. Derviş Manizade, Prof. Dr. Siyami Ersek, Prof. Dr. Nihat Dorken, Prof. Dr. Bedii Gorbon, Prof. Dr. Feyyaz Berkay, Prof. Dr. Baha Sezer, Prof. Dr. Hayrullah Kocaoğlu, Prof. Dr. Şevket Tuncel, Prof. Dr. Adnan Salepçioğlu, Prof. Dr. Tarık Minkari, Prof. Dr. Sadi Sun, Opr. Dr. Ziver Mesci, Opr. Dr. Ata Topaloğlu, Opr. Dr. Sacit Tezelli, Opr. Dr. Kemal Baran yanında çalışan yetiştirdiği çok değerli hekimlerden bazılarıdır .

Dernek, Kongre ve Dergi Faaliyetleri Dernek ve Kongre Faaliyetleri

Burhaneddin Toker, 1929'da kendi çıkardığı Türk Cerrahi Mecmuasında "Türk Cerrahi Cemiyeti" başlığıyla şunları yazmıştı: "*Oldukça geçe kalmışız, şimdiye kadar çoktan cerrahi cemiyetimiz olmalı idi. Her memlekette ilmi cemiyetlerin uyardığı irfan faaliyetleri, gözlerimizi kamaşdırırken, bizlerin bu hususta boş durmamız hiç de caiz değildi.*" Aynı yazıda Cerrahi derneğine olan ihtiyacı daha 1927 yılında, yeni çıkardığı Türk Cerrahi Mecmuasında bildirdiğini de belirtmektedir:

"...Memleketimizde şimdiye kadar bir cerrahî cemiyetinin mevcut olmaması pek büyük bir noksanıdır. Bu noksanı, bir an evvel, telâfi eylemek mecburiyetindeyiz. Türk Cerrahî Mecmuasının intişarına meslektaşlarımızın gösterdikleri samimî alâka ve teveccüblerinden kuvvet alan mecmuamız, bir Türk cerrahî cemiyetinin tesis ve teşkiline ön ayak olmakla iftihar edecektir."

18 Eylül 1929'da Ankara'da yapılan 3. Milli Türk Tıp Kongresi sırasında Türkiye'nin değişik şehirlerinden gelen 26 cerrah "Türk Cerrahi Cemiyetini" kurmaya karar verdiler. Bu teşebbüs aynı zamanda Türk Cerrahisinin bağımsız ilk dernek hareketidir.

Cerrahpaşa Hastanesi Operatörü Dr. Ahmet Burhaneddin Toker, aynı zamanda kurucu yönetim kurulu üyesi olarak Derneğin tüzüğünü Türk Cerrahi Mecmuası'nda 1930 yılında yayımlamıştır. Toker, mecmuasının da bu konuya hizmet etmesinden memnun olacağını belirtmektedir.

Dernek Eylül 1931'de "Birinci Türk Cerrahi Cemiyeti Kongresini", Dördüncü Milli Türk Tıp Kongresi ile aynı zamanda Ankara'da yapar. Kongreyi Burhaneddin Toker bir konuşmayla açar. Yapılan seçimde veznedar üye olarak yönetim kurulunda yer alır. 1933'de yedek üye,

1935'de ikinci başkan olarak görev yapmıştır .

Dernek kurulmadan önce Madrid'deki Kongreye katılan Burhaneddin Toker, Uluslararası Cerrahi Derneği için Türkiye'ye 2 daimi, 20 üye kontenjanı aldığı için dernek kurulmaz Burhaneddin Toker ve Kâzım İsmail Gürkan, Societé Internationale de Chirurgie için daimi delege seçildiler. Uzun yıllar bu görevi sürdürmüştür. Toker, 2. Dünya savaşı öncesi ve sonrası birçok kez, uluslararası bu derneğin kongrelerine Türkiye adına katılmıştır.

Bu yıllarda o zaman mevcut sisteme göre Nobel Ödülü Adayı Türkiye tavsiye jürisinde de yer almıştır.

Milli Tıp ve Milli Cerrahi Kongrelerinin yanı sıra, İstanbul'daki Türk Tıp Cemiyetinin toplantılarına iştirak etmiş, ilginç vakalarını tebliğ yapmış, asistanlarını da daima teşvik etmiştir.

Türk Tıp Cemiyeti başkanlığı yapan Toker, kısa bir süre Türk Hekimleri Dostluk ve Yardım Cemiyeti yönetiminde de hizmette bulunmuştur.

Dergi Faaliyetleri

Burhaneddin Toker, Türkiye'ye döndüğü 1921 yılından itibaren yayın yapmağa başlamış, bunlar az sayıdaki değişik dergilerde yayımlanmıştır. 7-8 yıl kaldığı ve yetiştiği Alman Cerrahi Kliniklerinde bir davranış modeli olan yayın yapma ve yaptırma için bir arayışa girmiş, 1927'de ilk kez cerrahi bir dergi olarak "Türk Cerrahi Mecmuasını" çıkarmaya başlamıştır .

Bu ilk sayıdaki "Gayemiz" başlığıyla yazdığı başyazıda, cerrahiye ait eserlerin ve yayınların özellikle batı ülkelerinde önemli yer tuttuğuna, kütüphaneleri doldurduğuna işaret etmektedir. Başlangıçta eski Türkçe basılan dergide sadece cerrahi değil, üroloji yayınları da mevcuttur. Dergilerdeki makalelerin çoğu, İstanbul'daki cerrahi kliniklerde çalışan

1940 yılında Cerrahpaşa 1.Cerrahi Kliniğinde Toker Hoca, çalışma arkadaşları ve öğrencileriyle

asistanlara aittir. Asistanlarının Türk Tıp Cemiyetinde tebliğ yapmalarını ve özellikle kendi mecmuasında yayımlamalarını teşvik ettiği görülmekte ve bilinmektedir. Bu dergide vaka ve yöntemler dışında bir kısmını kendinin yazdığı cerrahi haberler ve "Cerrahinin İctimai Kısmı" başlığında Operatör olmak isteyen öğrencilere, hekimlere bir talebeye nasihatler, büyük bir cerrahi klinikte nasıl çalışılır gibi yazılar mevcuttur.

1929'da Türkçe Latin harflerle çıkan dergiye 1930 yılı 15. sayısından itibaren Almanca yazıların yer aldığı bir bölüm de ilave etmiştir. Bir Almanca takdim yazısıyla, bu yayınlar sayesinde Türk-Alman tıp adamları arasında tıbbi ve kültürel bir yakınlaşma sağlanacağını, Türk-Alman ilişkilerine katkıda bulunacağını belirtmektedir. Bazı yayınlarını da Almanca yazdığı görülmektedir.

1931'de toplanan I. Milli Cerrahi Kongresinde dergi Türk Cerrahi Cemiyetinin resmi yayını olarak kabul edilmiştir. Bu durum bir süre devam etmiştir.

Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker'in Yayınları

Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker'in yayınları Kitaplar, Makaleler ve

Kongre Raporları olmak üzere üç bölüm halindedir. Yayınlar Türkiye'de basılanlardan ibarettir. Yurtdışındaki makale ve kongre tebliğlerine ulaşılacak bir kaynak bulunamamıştır. Yayınların yazım dili 60-70 yıl öncesine göre yine de anlaşılır özelliktedir.

Kitaplar: 8 kitabının ikisi çeviri olup gerçekten faydalı kaynak kitaplarıdır. "Kırık ve Çıkıklar" 3 baskı yapmış dönemin çok okunulan bir kitabıdır.

Makaleler: Burhaneddin Toker, Türkiye'ye geldiği 1921 yılından itibaren yayınlar yapmaya başlamıştır. Çok sayıdaki yayınları çoğunlukla tek isimdir. Fakat dergilerin incelenmesi sırasında asistanlarının tek isim olarak çok yayın yaptıkları dikkat çekicidir. 1927'de kurucusu olduğu Türk Cerrahi Mecmuasını yayımlamasıyla birlikte yayın sayıları artmaktadır. 1933'de Tıp Fakültesine geldikten sonra Nissen'in direktörlüğü döneminden itibaren yayın sayısı kısmen azalmakta, kitapları daha çok ortaya çıkmaktadır. Toplam Türkiye'de basılan 123 Türkçe ve Almanca yayını vardır.

Hakkında yazan dostlarının belirttikleri gibi, Türkçe dışında Almanca ve Fransızca yazıları da olmuş, cer-

rahinin her konusuyla ilgilenmiştir. Bu yazılarında ülkemizde ilk yapılan mide rezeksiyonu, kollum femoris kırıklarında Smith- Petersen çivilemesi, kırıklarda Küntscher çivisi tatbiki gibi konular yer almaktadır.

Ayrıca Almanya'dan gelenlerin hemen dikkatini çeken postoperatif tromboz ve emboli gibi konularla da o yıllarda ilgilenmiştir.

Kongre raporları: İlkinden itibaren hemen hemen tüm Milli Türk Tıp Kongrelerine raporlarla katılmıştır. Bunlar ülser ve mide cerrahisi, kırıklar, anestezi başlıca ilgilendiği, yol gösterici olan konular olmak üzere 11 Kongre raporu mevcuttur.

Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker'in Düşünceleri

20 yüzyılın başlarında küçük bir hastane olan Cerrahpaşa'nın ünlenmesinde, sonra da meşhur bir Tıp Fakültesi halini almasında mutlak rolü olan Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker'i dostları ve yanında yetişenlerin yazdıklarıyla tanıyoruz.

Osmanlı İmparatorluğunda diyar diyar gezmiş, sıkıntılar çekmiş Burhaneddin Toker, Almanya'da Üniversite kliniğinde ihtisas yapmış olmasına rağmen başlangıçta akademik hayatın

Toker'in Almanya'dan Hocası
Hamburg Üniversitesi Eppendorf
Cerrahi Kliniği Başkanı Prof. Dr. Sick.

dışında kalmıştır. Fakat ülkeye dönüşünden sonra 1933'e kadar üniversite dışında kalan biri olarak mükemmel işler başarmıştır. Osmanlı ataerkil, Alman Prusya disiplini içinde yetişen biri olmasına rağmen asistanlarına, öğrencilerine candan bağlı olduğu tüm hakkında yazanlar tarafından bildirilmektedir.

İyi bir tıp ve bilim adamının bazı özellikleri vardır: Öğrencilerine şefkatle bağlı olarak onları en iyi şekilde eğitmek, yanında yetişen asistanlarını geleceğe hazırlamak, tıp camiasını yazdıklarıyla bilgilendirmek, hastalarına ilgi ve ihtimam göstermek, yanında yetiştiği hocalarına vefa duygusu beslemek. Tüm bunların Burhaneddin Toker Hoca'da mevcut olduğu hakkında yazılanlar ve yaptıkları kadar, bizzat çeşitli vesilelerle kendi yazdıklarında da görülmektedir. Çalışma disiplinini aldığı ve çok etkilendiği Almanya'daki Hamburg Eppendorf Üniversite Hastanesi Cerrahi Kliniğinden Hocası Prof. Sick'in kaybıyla ilgili olarak 1929 da yazdığı "Merhum Hocamız Sick" isimli yazısında sadece Almanya'daki kendi yaşantısını değil, bir Türk dostu olan ve Türk gençlerine yakınlık gösteren Prof. Sick'e karşı duyduğu vefa ve minnet duygusunu izleyebiliriz.

Şimdiye kadar bilinmeyen bir husus olarak Prof. Sick'in aynı zamanda Gülhane Askeri Tatbikat mektebinin destekleyicilerinden olduğu, Prof. Rieder Paşa, Dr. Deycke ve Wieting'in Türkiye'ye gelmesini teşvik ettiği bu yazıyla anlaşılmaktadır.

Prof. Sick'in dostları Prof. Rieder ve Dr. Deycke, asistanı Dr. Wieting Gülhane'nin ilk kurucuları ve yöneticileridir. Rieder ve Wieting aynı zamanda Gülhane Cerrahi Kliniğinin ilk başkanlarıdır. Ölümü üzerine yazdığı bu makalesinde, ileride Gülhane tarihi yazıldığında Prof. Sick'in isminin altın harflerle yazılmasını dilemektedir.

Toker'in bu yazısından, 1913'de gittiği Almanya'daki değişik kliniklerde kaldıktan sonra 1-2 sene için 1914 sonunda Hamburg'a gittiğini, fakat Mart 1920'e kadar kaldığını da anlamaktayız:

"*Matem haberi gibi insana elem ve ızdırıp veren daba ne var?*

...Sevdiğimiz, tebtil ettiğimiz bir vücudun, bu fani dünyadan yok olup gitmesi, bakikaten çok acı, çok tabammülsüzdür.

...Sick, bakikî bir Türk muhibbi idi. Onun tedris rahlesinde bulunan sadık, hürmetkâr Türk bekimleri, bu gün Almanyadaki meslektaşların-

dan, şüphesiz daba fazla elem duyuyorlar. Zira ilim yolunda, birçok Türk bekimlerine, senelerce rebberlik ve dostluk yapan (Eppendorf) ın o eski parlak yıldızından mabrum kalan bizleriz; bu ziyaa bizim için biçte telâfi edilemez Ne yazık ki (Sick)i kaybettik!

...Merhum hocamız, tababetimizin ilerlemesine, her suretle hizmet eylemekten pek büyük bir zevk duyardı. Gülbanenin tesisine müessir olmamış mıdi?. Bir vakitler vatan için çarpışan Türk neferleri, şefkatkâr ve muktedir ellerde tedavi edilmeğe pek ziyade muhtaç bulunuyorlardı. İşte o zamanlar idi ki, (Sick)ın teşvikile Eppendorf un vefakâr talebesi, merhum Rieder, Türkiye'ye gelerek Gülbanenin tesisine muvaffak olmuştu. Memleketimizde tıbbî, ilmî cer-yanların benüz mevcut olmadığı bir sırada, tıbbımızın ilerlemesine yardım edecek öyle bir irfan ocağının vücade getirilmesi, şüphesiz en hayırlı ve en mes'ut bir iş idi.

...İşte bu faydalı müessesenin ilk temel taşını koyan (Sick)ın samimi dostu Rieder olmuştu. Deycke dahi Eppendorf dan gelmişti, ve nihayet Wieting, senelerce Gülbanenin sakfı altında, tıbbımızın ilerlemesine can ve gönülden çalışan bu muhterem ilim adamı, memleketinde uzun zaman (Sick)e asistanlık yaptıktan sonra, ve şüphesiz yine hocasının teşvikile, buradaki vazifesine gelmişti. Binaenaleyh. günün birinde, Gülbanenin tarihi yazılırken, (Sick) ismi, her halde altın harflerile kaydedilmeğe şayan görülecektir.

...Biz ise, merhum hocamızın Hamburg'a seve seve giden Türk gençlerine karşı, her vakit gösterdiği alâka ve ilmî muavenetlerini, daima minnet ve şükran lisanile yadeleyeceğiz. Almanyanın irfan ocaklarından, nur ve feyiz almağa giderken, her istediğimizi bizlere esirgemeyen, Türk bekimlerine, ilim ve fen

yolunda, samimi bir rehber bir dost gibi muavenet ellerini uzatan o büyük ilim adamının rubu şad olsun.

...Eppendorf'un cerrahî servisinde, (Sick)'in maiyetinde, ne kadar çok Türk bekimlerinin unutulmaz hatıraları var

...Vatanlarına avdet eyledikten sonra, her biri yüksek birer üstat pa-yesini ibraz eden ve isimlerini bu gün bürmetle yadettiğimiz Orhan Aptiler, Fuat Kâmiller ve sair birçok muktedir ve cevval Türk gençleri, o servisin hariminde nur ve feyiz almamışlarmıydı?. (Sick)'e gidenler, çok geçmeden, anlıyorlardı ki, o yabancı muhit, kendilerine az zamanda, büyük bir samimiyet ve müveddet kaynağı kesiliyor. Neşe, zevk ve saadette çalışabilmek imkânı, pek çabuk doğuyor. Benim için de aynı şey vaki olmuştu, 1914 iptidasında kısa bir zaman, bir iki sene için, (Sick)'e gitmiştim. Gaye mabdudu.

...(Sick) Türk tıbbiyle cidden alâkadar oluyordu. Eppendorf dan ayrılırken, kendi hattı destile hatıra defterimde yazdığı aşağıdaki satırlara bakınız:

"Profesör Rieder paşa, çalışkan ve muktedir, bir takım genç Türk hekimlerini, tıbbın muhtelif şubelerinde, tahsillerini ikmâl için, Almanyaya göndermelerini, maksada muvafık bulmuştu. İşte o zamandan beri, birçok Türk hekimlerini kendi servisimde çalıştırdım ve onların sai ve faaliyetlerinden pek ziyade memnun kaldım. (Rieder)'in maksadı şu idi: Türkiye, hususî surette tahsil gören o efendiler vasıtasile, gençliğe bizzat hocalık ve rehberlik edebilsin... İşbu maksadın muvaffakiyetle neticelendiğini ümit ederim.

Azizim Burhaneddin, siz dahi, aynı niyetle Almanyaya geldiniz, ve harp sebeplerinden dolayı, maksut olan zamandan daha fazla bizde

kalmağa mecbur oldunuz. Münhasiren cerrahiden bahsetmek istersem, diye bilirimki, siz harp esnasında, bizlere en büyük muaveneti icra ediyordunuz. Siz dahi, bizlerden her birimiz gibi, hiç yorulmadan, gerek yaralıların ve gerekse diğer cerrahi hastaların menfaatleri için, icrayı faaliyet ediyordunuz. Bu pek çetin ve yorucu faaliyetleriniz esnasında, pek fazla şeyler öğrendiniz ve cerrahîdeki maharetinizi isbata muvafak oldunuz. Benim bu husustaki derin taktiratımı evvelcede (Sertifikada) size bildirdim. Şimdi bizleri terkle vatanınıza gidiyorsunuz, büyük muvaffakiyetlere nail olmanızı ve aynı zamanda Alman tıbbî ilminin kültürünü göstermenizi ümit ve temneni eylerim. İşbu ilme neler medyun olduğunuzu unutmayınız ve Hamburgda yaşadığınız mesai ile dolu ve fakat istifadeli zamanları da bazen sevinçle hatırlayınız.

Hamburg, 20 Mart 1920

C. Sick"

"Bizim için bundan daha hayırlı, daha alicenap sözler olabilir mi? Hocanın bu iltifatları, her halde aciz şahsıma ait değildir. Türklere olan muhabbet ve merbutiyet hisleri, galip gelmeseydi, gerek hatıra defterimde ve gerekse sertifikamda, uzun uzadıya, o kadar lutufkârane sözlerde mubakkak bulunmamacaktı.

Sick'in Türklere karşı çok derin ve sönmez bir muhabbeti olduğunu arz etmiştim. Bu bususdaki hissîyatımı her vesile ile izhar etmekten geri durmuyordum. Maiyetinde bulunduğum beş altı sene zarfında, o necip bislerinin aşikar tezabürlerine her zaman şabidi oluyordum. Bazen bizleri, kendi vatandaş asistanlarına tercib ettiği alenen anlaşılmakta idi. Mesela operativ ve enteressan

bastaları idare ettiğim koğuşlara gönderir, babusus kazalara maruz kalan bastaların raporlarını ekseriyetle bana yazdırırdı. Zira rapor ücretlerinden diğer asistanlar değil, bendenizin müstefit olmamı istiyordu. Bu sebepten Alman asistanlar çok kere, bocaya gizliden gizliye kızarlar ve beni her zaman kıskanırlardı.

Profesör (Sick) memleketimizin yalnız ilmi cereyanlarına değil aynı zamanda siyasî vaziyetine karşıda son derece samimi bir alaka gösteriyordu. Türkiyeden birisinin benüz yeni Hamburga geldiğini haber aldımı, hemen onu evine davet eder ve memleketimiz hakkında o zattan uzun uzadıya malumat alırdı.

...Son milli muzafferiyetimizden sonra tekrar Almanyaya giderek kendisini ziyaret ettiğim zaman, ne kadar çok sevinmişti!

Tabii istiklal barbının fabir ve gurur verici safbalarını, bütün tafsilatla, bocaya anlatmıştım. Bu tafsilattan gözlerinin sevinçden dolduğu görülüyordu.

...Almanlar içinde o kadar necip ve nezib, o derece samimî ve merbutiyetkâr bir Türk muhibbi, hakikaten ender görülmüştür, Bu noktai nazardan Türklere, bususile biz Türk bekimleri, pek büyük bir dost gayp ettik. "Sick" in ebediyete intikali, kalplerimizde hiçbir zaman şifa bulmayacak bir yara açdı. Bu büyük insanın kabri üzerine eğilerek, daima beyecanla, göz yaşları dökmek, aziz hatırasını her zaman taşımak en mukaddes borcumuz olsun."

Bu yazı Burhaneddin Toker'in gerçekten Almanyada azimle çalıştığını, takdir edildiğini ve önemli gayesinin ülkesine dönerek hizmet etmek olduğunu göstermektedir.

Aynı zamanda Hocasına duyduğu minnet ve saygı da ders alınacak niteliktedir.

Burhaneddin Toker'in yanında çalışanları daima teşvik ettiği, yayın ve tebliğ yapmalarını sağladığı kaynaklardan anlaşılmalıdır. Asistanlarının ihtisas sonrası için de büyük Avrupa kliniklerinde yer bulmuş ve yetiştirmiş birisidir. Bir hocanın olması gereken tüm özelliklere sahiptir. 1930'da Türk Cerrahi Mecmuasındaki "Cerrahinin içtimai kısmı: Büyük bir cerrahi klinikte nasıl çalışılır" başlıklı yazısında asistanlarından Şerif Kurkut'un gönderdiği mektubu yayınlamak büyük Avrupa kliniklerinden birini okuyuculara anlatmaktadır. Dostu Prof. Martin Kirschner'in yanına Tübingen Cerrahi Kliniğine gönderdiği asistanının yazdığı mektubu takdim ederken birçok hususu da anlatmaktadır:

"Büyük, muntazam, faal bir cerrahi kliniğinde alemşümül şöbreti baiz bocaların maiyetinde çalışabilmek ne büyük bir zevk ve saadettir. Vaktiyle senelerce öyle mesut anlar geçirmiştin. Burada o mesut günlerin hatıralarıyla müteselli olmağa çalışırken genç arkadaşlarımızın dahi o ebedi zevklerden tattıklarını temin için elimden geleni yapmaktan geri kalmadım. Maiyetimde çalışan asistanları daima teşvik ettim, her zaman kendilerine anlattım ki büyük cerrahi kliniklerde bulunmadan meslekte layıkile tefeyyüz ve inkişaf kabil değil.

...Epice vakit geçti nihayet iki asistanım öyle bir saadete mazhar oldu. Bugün Şinasi Bey (Prof. Dr. Şinasi Hakkı Erel) Strasburg'da Leriche'in yanında, Şerif Kurkut ise Tübingen'de Kirschner'in nezdinde ilim san'ate süsleniyor, geniş adımlarla yüksek gayelerine doğru yürüyorlar. Sevgili asistanlarımın

tekemmül hatvelerine bakarak deren bir mes'udiyet duyuyorum. Şerif, Tübingen'den bundan birkaç ay evvel bir mektup yazmış, oradaki mesai tarzını çok yazılı, çok veciz bir lisanla anlatmış.

...Şerifin mektubunu her Hekim dikkatle okumalı, büyük bir cerrahi kliniğinde nasıl çalışıldığını bilmelidir. Terakki ve medeniyet yolunda ilerleyebilmek için öyle irfan müesseselerinde vaki mesai tarzını taklit eylemekten başka çaremiz yoktur. Bu mektuptan da anlaşıldığı veç üzere dünya büsbütün başka tarzda; hiç durmadan çalışıyor ve dev adımlar ile ilerliyor. Bizim en yüksek bir irfan müessesemizde haftanın birkaç gününde vaki olan birkaç saatlik mesaiyi düşününüzde bir de Tübingen cerrahi servisinin günün 16-18 saatında yapılan bunalı faaliyetini ilmiyeyi göz önüne getiriniz.

...Her ne yaparsak yapalım bu azim farkları kaldırmağa çalışalım. Aksi takdirde onların sür'atle yükseldikleri bir anda, bizlerin ise sür'atle geri gideceğimiz şüphesizdir."

Yurt dışındaki üniversitelerdeki adetlerden biri de eğitim yılı başlangıcındaki "Açış Dersi"dir. Prof. Toker'in 1939 kış sömestresindeki ilk klinik dersidir (1940'da yazılı olarak da basılmıştır). Burada sadece çok önemli cerrahi hastalıklar değil, öğrencilerin hastalara ve hastaneye bakış açlarına yönelik bilgiler de mevcuttur. Nasıl hekim olmalı sorusuna cevap niteliğindedir. Buradaki öğütlerine şahsen öğrenciliğimde de uyumuş biri olarak, gerçekten günümüzde de geçerli ve mutlak okunması gereken hususlar vardır:

"...Şirürji kliniğine girdiğiniz bu andan itibaren her şeyden evvel klinik vak'alarında gözle görülen, hissedilen ve her türlü ilmi vasıtalarla meydana konabilen hakikatleri öğrenmeyi adet edinmelisiniz. Klinikte ve sonradan tıp hayatınızda, bastaların tedavilerinde muvafak olabilmek için, o yolda objektif olarak hareketten başka çare yoktur. Klinik vak'aları karşısında bir takım meçbul-lere rastladığınız anda dürüst, müdekikane ve objektif olarak teşhise varmaya çalıştığınız takdirde, bütün müşkülâtı bertaraf edebileceğiniz şüphesizdir. Hakikaten hiç durmadan, hiç fütur getirmeden çalıştıktan, daima bir zevk ve neşe ile ilerlemek istedikten sonra karşınızdaki bütün güçlükler zail olacak, önünüzde parlak ve cazibeli bir ufuk açılacaktır. O suretle ki daba emin, daba seri adımlarla gayenize erişebileceksiniz."

Deontoloji ve etik kuralları da içeren bu konuşma gerçekten ders verici niteliktedir.

Hastaların bir denek, bir makina olmadığını vurgulamaktadır. Öğrencilerin pratik hayata alışmalarını belirtmektedir: Cerrah olmak isteyen öğrencilere verdiği öğütler öğretici özelliklere sahiptir. Aynı zamanda yetişmiş kişilere de hitap eder niteliği de görülmektedir:

"...Sizden beklediğimiz en büyük meziyet ve haslet mesleğe karşı vefakârlık ve sadakattir. Doğruluktan asla ayrılmayan ve mesleğinde daima ilerleyen bekimdir ki beşeriyete, memlekete hakkile hizmet edebilecek vaziyete gelir. Genç bekim, bilmeli ki en mesuliyetli meslek tababettir. Şirürjinin bize tabmil ettiği mesuliyetler ise daba fazladır. Düşünmeli ki doğru ve maksada uygun bir hareketle koskoca bir hayatın kurtarılması mümkün oluyor, aksi takdirde, ölüm mubakkattir. Bulunduğu cemiyette vazifesini hakkile yapan, birçok hayatları kur-

tararak umumun teveccüh ve itimadını kazanan ve bu sayede kendisine yüksek ve mümtaz bir mevki temine muvaffak olan bir cerrah, meslekinin mucip olduğu bütün bedeni ve rubi üzüntülerine rağmen, her halde yine müftebir ve babtı-yardır.

...Cerrahi kliniğine ayak bastığımız dakikalardan itibaren vazifelerinizin pek ziyade teaddüt ettiğini, yüksek mesuliyetler altına girmiş olduğunuzu bakkile takdir etmelisiniz. Her şeyden evvel size en büyük tavsiye bastalarınıza karşı son derece samimi, merhametli ve şefkatli olmanızdır. Onların elem ve ıstıraplarına karşı ne kadar çok alâka gösterirseniz ileride tıbbi hayatınızda o derece muvaffakiyelere nail olacağınız şüphesizdir.

...Kliniklerde talebenin yapacağı pek çok vazifeler vardır. He kimliğe aid mesaiden başka, hatta hasta bakıcılara taallük eden vazifeleri bile ifade tereddüt etmemeli. Babusus fazla tecrübeli hasta bakıcıları olmayan memleketimizde bu nokta çok mübimdir. Bazen görüyoruz ki en mükemmel bir tarzda imtihanını vererek Fakültenin iyi bir hekim çıkan bir arkadaşınız, günün birinde, lüzum hasıl olunca, her hangi bir hastanın müdesine bir Foşer tubü sokmaktan, usulü daire-sinde bir tenkiye yaptırmaktan ya-but bastaya bir Prisniç, yaş pansu-man tatbik ettirmekte güçlük çeker.

...Netice itibarile klinikteki faaliyetlerimiz hastaların sıbbat, ıstırahat ve hayatını temine matuf bulunuyor. Bundan dolayı klinikte çalışan her tıp müntesibi hastalara taallük eden en ufak hizmetleri ifadan çekinmemelidir. Bu vesile ile sizlere tekrar kat'î bir tavsiyede bu-

Summary:

Ord. Prof. Dr. A. Burhaneddin Toker: Contributions to Turkish Surgery

Ord. Prof. Dr. Ahmet Burhaneddin Toker, who has been one of the former directors of the Department of General Surgery, Cerrahpaşa Medical School, Istanbul University, made great efforts and contributions to the Hospital of Cerrahpaşa for 30 years, before and after this latter became a "University Clinic". Therefore he became a personality who led the progresses and reforms, in not only Cerrahpaşa but also the whole remaining family of Turkish Surgery.

He performed the first distal and total gastrectomy in 1928 and 1950 respectively and was also amongst the pioneers of the traumatology in Turkey. He first published Turkish Journal of Surgery and was an active member in the foundation of Turkish Surgical Society. He also had the first "Certificate for the Specialization in Surgery" in 1928, after passing the exam.

Ord. Prof. Dr. Toker was born in 1890 at Van and graduated from the Istanbul Medical School in 1910. He went to Germany in 1913 to make his residency in surgery and has worked in Hamburg for six years as a staff resident

He returned back to his home country in 1921. Thereafter, being the operator and the clinical director of the Department of Surgery, he transformed his clinic into a modern and nationwide popular one.

Subsequent to the "University Reform", the world famous German surgeon Ord. Prof. Dr. Rudolf Nissen has been assigned as the "Director of the 1st Surgery Clinic" in August 1, 1933, and the clinic was moved from Haydarpaşa to Cerrahpaşa. Dr. Burhaneddin Toker was first assigned to the staff of Dr. Nissen as an associate professor; five months later he became professor. Nissen went to U.S.A. because of his sickness and Dr. Toker became the director by proxy in 1939 and subsequent to definitive departure of Nissen, the new director of 1st Surgery Clinic at Medical School. He had the degree of "Ordinarius Professor" in 1943 and led the formation of new traumatology, cardiovascular surgery, neurosurgery and anaesthesia departments. He died in August 20, 1951.

Key Words: A. Burhaneddin Toker, History of Surgery, Turkish Surgery

lunmak isterim. Ömrünüzü daima klinik ve hastanelerde geçirmeye çalışınız. En ufak bir hastanede dahi pek çok şeyler öğrenilebilir. Bunun için tatil zamanlarınızı dahi hastanelerde geçirmekten bali kalmayınız.

...Pratisyen hekim deyip geçmemeli. Hastaların hayat ve mukadderatı çok defa onların elindedir. Zira acil bir cerrahi müdabaleye muhtaç olan hastaları ilk defa muayene eden ve ameliyat lüzumunu takribi olarak gösteren pratisyen bekimlerdir. "

Ayrıca tıpta modern yöntemlerin yanılğılarından biri olan hususlar için de "Hastalık yok, hasta var" deyimini vurgulamaktadır.

...Hastaların her biri yalnız size değil tıpta yaşamı başını almış her bir bekime dahi müfit bir ders yerine kaim olabilecek mahiyeti haizdir. Aynı hastalığın muhtelif hastalarda ne suretle ayrı ayrı şekilde ve muayyen tiplerde tezabür ettiği öteden-beri malum bir hakikattir. Bunun için eskidenberi söylenmiş meşhur

bir sözü, yani "bastalık değil, bastalar var" hakikatini size hatırlatmakla her şeyi tamamilen ifade etmiş oluyorum".

Elliyılı aşan bir süre önce aramızdan ayrılan Hocamız Ord. Prof. Dr. Burhaneddin Toker'i şükranla anıyoruz. Ülkemiz, Türk Cerrahisi ve Cerrahpaşa Cerrahi Kliniği ona minnet-tardır.

Ülkesine her şeyi ile hizmet etmiş biri olarak, hakkında yazdıklarımı Toker Hocanın kendi sözleriyle bitirmek istiyorum:

"Sözlerime nihayet vermeden evvel Cumhuriyetimizin yarattığı bu ilim ve irfan ocağında çalışmak, ilerlemek ve memleketi müfit bir unsur olabilmek, nimet ve babtı-yarlığını size temin eden ve bizlere burada söz söylemek fırsat ve şerefini veren büyük Türk Milletine her an bütün kalp ve mevcudiyetimizle müteşekkirdir ve minnettar kaldığımı-zı ayrıca ilâve etmeyi bir borç bilirim."